

TIJDSCHRIFT VOOR **KUNST & CULTUUR** IN HET ONDERWIJS

MAART
2017

02

kz
KUNSTZONE

CREATIEVE INDUSTRIE

ONDERWIJS ONTWERPEN
VOOR DE WERELD VAN MORGEN

| interview | met Jeroen Lutters, lector kunst- en cultuureducatie ArtEZ

'CREATIVITEIT IS HET ENIGE INSTRUMENT WAARMEE WE EEN INGESTORTE WERELD OPNIEUW KUNNEN OPBOUWEN'

AUTEUR: JUDITH BOESSEN // MBO

Als je over de creatieve industrie en het MBO wil praten, dan moet je bij Jeroen Lutters zijn. Hij is lector kunst- en cultuureducatie bij ArtEZ, heeft zitting in verschillende adviesraden zoals die van De Bildung Academie (WO), Instituut Archimedes (HBO), de cultuurprofielscholen (VO en PO) en maakt deel uit van de Raad van Inspiratie van Cibap vakschool voor verbeelding (MBO). Waarom zijn volgens Lutters creatieve MBO's zo belangrijk voor de toekomst?

Er zijn weinig lectoren die zich direct bezighouden met kunst en cultuur in het middelbaar beroepsonderwijs. Waarom vindt u dit zo belangrijk?

'Wat mij vooral interesseert is: hoe gaat de toekomst eruit zien? Welke dingen zijn over tien, twintig of dertig jaar belangrijk, en waar moeten we vandaag mee beginnen om het dan voor elkaar te krijgen? Deze vraag wordt me, kijkend naar mijn kinderen (19 en 20), iedere dag weer opnieuw ingefluisterd. Zij zijn als het ware mijn horizon in de tijd die zich uitstrekt. Ik stel me voor dat ze over dertig jaar, als ze even oud zijn als ik nu, terugkijken naar het heden en zich afvragen: wat heb jij toen gedaan om mee te werken aan een wereld waar ik iets aan heb? En op diezelfde lijn staan ook de studenten van het MBO. Dat betekent dat je een stukje moet vooruitdenken, je moet je een voorstelling kunnen maken van de uitdagingen die in de nabije toekomst een cruciale rol gaan spelen in het onderwijs. Daar begint eigenlijk mijn scenario, en daarna komt er een hoop onderzoek aan te pas: literatuurstudies, debatten, interviews en het analyseren van al die bronnen.'

Dat klinkt alsof er werk aan de winkel is.

'We leven in een verwarrend tijdsgewricht. Enerzijds hebben we de glanzende Trump Tower als een spiegelend symbool van macht, en anderzijds is er Aleppo waar een hele beschaving over de kling wordt gejaagd, terwijl de internationale gemeenschap machteloos toekijkt. Achter deze krankzinnige tegenstelling zit de echte uitdaging van deze tijd. Namelijk dat de grote formele structuren uit elkaar dreigen te vallen. We zien dat aan de bankencrisis, maar ook aan de devaluatie van grote democratische systemen zoals de EU. Mijn inschatting is dat in de komende twee decennia deze grote formele structuren zichzelf niet meer in stand kunnen houden.'

Waardoor komt dat?

'Dat komt vooral omdat ze het primaire proces niet meer behartigen waarvoor ze ooit bedoeld zijn. Een overmaat aan middelen en energie zit in de instandhouding van deze structuren. Dat speelt ook in de grote onderwijsinstellingen: er is zoveel regeldrift en bureaucratie dat het primaire

proces, namelijk jonge mensen helpen om vooruit te komen in hun ontwikkeling, op de achtergrond dreigt te raken. Mensen voelen simpelweg aan dat het niet meer werkt.'

Het idee dat grote structuren en instituten gaan omvallen jaagt heel veel mensen angst aan.

'Ja, en dat zie je dan ook voortdurend terug in de huidige tijdsgeest: mensen zijn bang en boos en willen terug naar hoe het vroeger was. Maar dat gaat niet meer. Wat we nodig hebben is creativiteit, want dat is het enige instrument dat we hebben om na een instortingsmoment iets nieuws op te bouwen. We moeten nadenken over nieuwe mogelijkheden die zullen ontstaan als deze formele structuren niet meer bestaan. Want het is niet alleen maar verval, het betekent ook een enorme vrijheid. Een voorbeeld hiervan zijn de talloze lokale initiatieven die vanuit burgers ontstaan, zoals hier in Arnhem in de wijk Klarendal. Die buurt was verloederd en niemand wilde er nog wonen. Door het importeren van kunstenaars, kleine eethuisjes en winkeltjes is het nu de hipste buurt van Arnhem geworden. De huizenprijzen stijgen weer en voor het eerst in jaren zie je dat jonge gezinnen zich er weer vestigen. Daaraan zie je wat creativiteit kan doen in een gemeenschap.'

Zou dat ook kunnen werken in het onderwijs?

'Natuurlijk. En het start met het loslaten van het idee dat leren alleen plaatsvindt binnen de vier muren van een schoolgebouw. De meeste docenten veronderstellen dat ze roosters, registratie en regels nodig hebben om goed onderwijs te kunnen leveren. Maar onderwijs start met een onderzoekende vraag: wat vraagt deze tijd van jonge mensen en wat zou men hen dan moeten leren? Dus het begint met het denken vanuit een open, creatieve en constructieve houding, en het vertrouwen hebben dat hier iets goeds uitkomt. Daarom vind ik het interessant om samen te werken met een MBO zoals Cibap. Samen met de creatieve industrie hebben ze NO SCHOOL opgericht. Hier onderzoekt men innovatieve leerroutes om het creatieve vakonderwijs in Nederland toekomstbestendig te maken.'

SAUL LEITER

De fotograaf en schilder Saul Leiter (VS, 1923-2013) is een van de meest opmerkelijke fotografen uit het na-oorlogse Amerika. Zijn sfeervolle en intense kleurenfoto's van het New Yorkse straatleven uit de jaren veertig en vijftig raken pas op het einde van zijn leven bekend bij het grote publiek. Sindsdien is Leiters positie als pionier van de kleurenfotografie onbetwist en geldt hij als een vaste waarde in de fotografeageschiedenis.

Met dank aan fotomuseum FOMU in Antwerpen.

"HET IDEE DAT LEREN ALLEEN PLAATSVINDT BINNEN DE VIER MUREN VAN EEN SCHOOLGEBOUW MOETEN WE LOSLATEN"

LA PESTE VAN ALBERT CAMUS

Tijdens het interview verwijst Lutters meerdere malen naar *La Peste*, de klassieker van Albert Camus uit 1947. Lutters las het boek als scholier en sindsdien vormt het een ankerpunt in zijn denken en handelen. In *La Peste* beschrijft Camus de geleidelijke verovering van de Algerijnse stad Oran door een vreselijke plaag. De pest houdt de stad in zijn greep en hierdoor worden de burgers van de buitenwereld afgesloten. De epidemie en alle verschrikkingen die hiervan het gevolg zijn, worden door Camus zeer realistisch beschreven. Maar geleidelijk wordt duidelijk dat het boek een allegorie is en dat de pest een metafoor is voor maatschappelijk onrecht. Camus beschrijft de evolutie van menselijke reacties bij deze voortschrijdende catastrofe: de aanvankelijke onverschilligheid en ontkenning verandert in een wanhopige strijd, om ten slotte te eindigen in berusting. De dappere dokter Rieux geeft ons hierin het goede voorbeeld: tegen beter weten in blijft hij patiënten bezoeken en zieken verzorgen. De situatie is weliswaar reddeloos verloren, maar zijn mededogen en arbeidsethos blijven overeind. Hoe te handelen in tijden van crisis, daar ging het Camus om.

Maar in feite is dat helemaal geen nieuw idee. De eerste vorm van hoger onderwijs, de academie van Plato, vond niet plaats tussen vier muren maar in een boomgaard. 'Een hele hoop ballast binnen het schoolsysteem ontstaat natuurlijk in de loop van de jaren. Want ineens was er kennelijk de noodzaak van die vier muren en vervolgens moest zo'n gebouw in stand worden gehouden. Zo'n systeem houdt zichzelf in stand, want op den duur ontstaan er unitmanagers, roostermakers, studieleiders, cijferregistratiesystemen en aanwezigheidslijsten. De mankracht gaat zitten in de mensen die dat vervolgens moeten controleren en vastleggen. Hierdoor is de focus verschoven naar een dwingend en log secundair proces waardoor er opeens

geen tijd meer is om te praten met je studenten over de belangrijke dingen in het leven. Wat dat betreft zitten we nu aan een piek en heel veel mensen voelen dat ook zo.'

Moeten we dan terug naar lesgeven in een boomgaard?

'Nee, want de 21e eeuw is fundamenteel anders dan de tijd van Plato. Het grootste verschil wordt gemaakt door technologische innovaties zoals internet. Hierdoor zijn we verbonden met alles en iedereen. Sprak Socrates of Plato dagelijks voor hooguit twintig toehoorders, via de media hebben we meteen een miljoenpubliek te pakken. Als gevolg hiervan heeft ons handelen veel meer impact. Dat kan negatief uitpakken, zoals de volksmennerij via Twitter waarmee Trump de verkiezingen heeft gewonnen. Maar het heeft tevens hele mooie gevolgen. Denk aan de DWDD-colleges over de werking van het brein en van het licht. Je kunt daar misprijzend over doen omdat het over populaire cultuur gaat, maar ondertussen leren honderdduizenden kijkers iets over moeilijke materie die vroeger alleen via de collegebanken werd doorgegeven. Hieraan kun je zien dat het karakter, de plekken en de wijze waarop mensen leren aan het veranderen is.'

Terug naar de toekomst: hoe dienen we ons voor te bereiden op een wereld zonder grote instituten en formele structuren?

'Die vraag is groter dan het onderwijs alleen. We worden als mens en als maatschappij geconfronteerd met grote wereldwijde vraagstukken, in vaktaal spreken we van *wicked problems*. De vluchtelingencrisis is er één, maar ook klimaatverandering en de overbevolking van onze aardbol zijn een voorbeeld. Deze problemen zijn zo complex en veelomvattend dat je ze niet in één keer kunt oplossen. Daarnaast zien we dat dit ook niet meer lukt binnen de bestaande structuren. Geen enkel land in Europa kan de vluchtelingenstroom doen stoppen, zelfs de EU komt niet verder dan symptoombestrijding. Voor duurzame oplossingen heb je andere vormen van verbinding nodig. Juist daar hebben we creativiteit voor nodig en speelt onderwijs een grote rol. Want waar destructieve denkers bereid zijn om de wereld kapot te laten gaan voor hun eigen kleine belang, zijn er ook mensen die denken in mogelijkheden. Het helpt niet om je terug te trekken in een comfortabele maar steeds kleiner wordende wereld, en het helpt ook niet om voortdurend angstig en negatief te zijn. Ik zie het als een plicht om positief en creatief te zijn, omdat de wereld hiermee geholpen is. Juist daar hebben we jonge mensen hard voor nodig.' ❖

NIEUWSGIERIG GEWORDEN?

- > www.artez.nl/lectoraat-kunst-en-cultuureducatie
- > Jeroen Lutters, *In de schaduw van het kunstwerk: art-based learning in de praktijk*. Uitgever: Maklu 2012